

Lecțiile 5–6 · Statul democratic: principiul pluralismului și principiul separării puterilor

Introducere

Imaginează-ți un meci în care una dintre echipe scrie regulile jocului, e și arbitru pe teren și stabilește singură scorul final. Ai mai avea vreo șansă? Acum imaginează-ți o țară în care un singur partid hotărăște totul, iar aceiași oameni fac legile, le aplică și îi judecă pe cei care nu le respectă. Statul democratic se apără de asemenea situații în două feluri: împarte puterea între mai multe partide și organizații — asta se numește pluralism — și o împarte între mai multe autorități, care se controlează una pe alta — asta se numește separarea puterilor. În această lecție afli cum funcționează amândouă.

În această lecție vei descoperi

- ce este pluralismul și de ce democrația are nevoie de el;
- ce este dreptul de asociere și ce sunt partidele politice;
- ce înseamnă separarea puterilor în stat și de unde vine ideea;
- care sunt cele trei puteri și cine le exercită în România;
- cum se controlează puterile una pe alta.

Cine are puterea?

1. În lecția trecută ai aflat că pluralismul politic este o valoare supremă a statului român, iar separarea puterilor, unul dintre principiile după care este organizat. Ce crezi că înseamnă fiecare?
2. Imaginează-ți că o singură persoană scrie legile, le pune în aplicare și tot ea te judecă dacă nu le respecti. Ce s-ar putea întâmpla? Cine ar mai putea s-o oprească?
3. După 1947 și până în 1989, în România a existat un singur partid. Ce crezi că au pierdut oamenii atunci?
4. Întrebarea lecției: de ce își împarte un stat democratic puterea — și între partide, și între autorități?

Răspunsul îl construim pas cu pas, în cele patru secțiuni de mai jos.

1. Pluralismul

Definiție

Pluralismul este diversitatea de opinii, valori și interese reprezentate de organizații în cadrul unei societăți.

Pluralismul presupune recunoașterea și acceptarea diferențelor din societate și condițiile pentru ca ele să poată fi menținute și afirmate; se manifestă prin partide politice, sindicate, organizații neguvernamentale. Are mai multe domenii: religios, cultural, mediatic și politic — acesta din urmă în forma pluripartidismului.

Pluralismul este o **condiție** a democrației: democrația încetează să existe acolo unde oamenii nu pot alege, pentru că nu au alternative. Este și o **garanție** a democrației: existența mai multor grupări

limitează puterea majorității, protejează minoritățile și îndepărtează pericolul acaparării puterii de către un singur grup.

Din lege

Constituția României, art. 8 alin. (1): „Pluralismul în societatea românească este o condiție și o garanție a democrației constituționale.” Alin. (2): „Partidele politice se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației.”

Ce înseamnă pentru tine: pluralismul nu este o părere despre cum ar fi bine să fie condus statul, ci o regulă scrisă în legea fundamentală.

2. Asocierea și partidele politice

Definiție

Dreptul de asociere este dreptul de a constitui, de a adera sau de a refuza aderarea la o asociație.

Constituția numește patru forme de asociere: partidele politice, sindicatele, patronatele și alte forme de asociere.

Forma de asociere	Pe cine reunește și ce urmărește
Partidul politic	cetățeni cu drept de vot care vor să participe la alegeri și să exercite puterea politică
Sindicatul	salariații dintr-un domeniu de activitate, pentru apărarea drepturilor lor în relația cu angajatorii
Patronatul	proprietarii de afaceri dintr-un sector economic, pentru susținerea intereselor lor
Alte forme: asociații, fundații, ligi — organizații neguvernamentale (ONG-uri)	cetățeni care se organizează liber, fără implicarea autorităților statului, pentru scopuri din domenii diverse

Libertatea de asociere are limite scrise în Constituție: partidele și organizațiile care luptă împotriva pluralismului politic, a statului de drept ori a suveranității, integrității sau independenței României sunt neconstituționale; unele categorii de persoane — judecătorii, procurorii, militarii activi, polițiștii — nu pot face parte din partide politice; asociațiile secrete sunt interzise.

Din lege

Constituția României, art. 40 alin. (1): „Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate, în patronate și în alte forme de asociere.” Alin. (2): „Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.” Alin. (3): „Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.” Alin. (4): „Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.”

Ce înseamnă pentru tine: libertatea de a te asocia are trei limite — nu poți întemeia un partid împotriva democrației, unii oameni nu pot fi membri de partid din cauza funcției lor, iar o asociație nu poate fi secretă.

Definiție

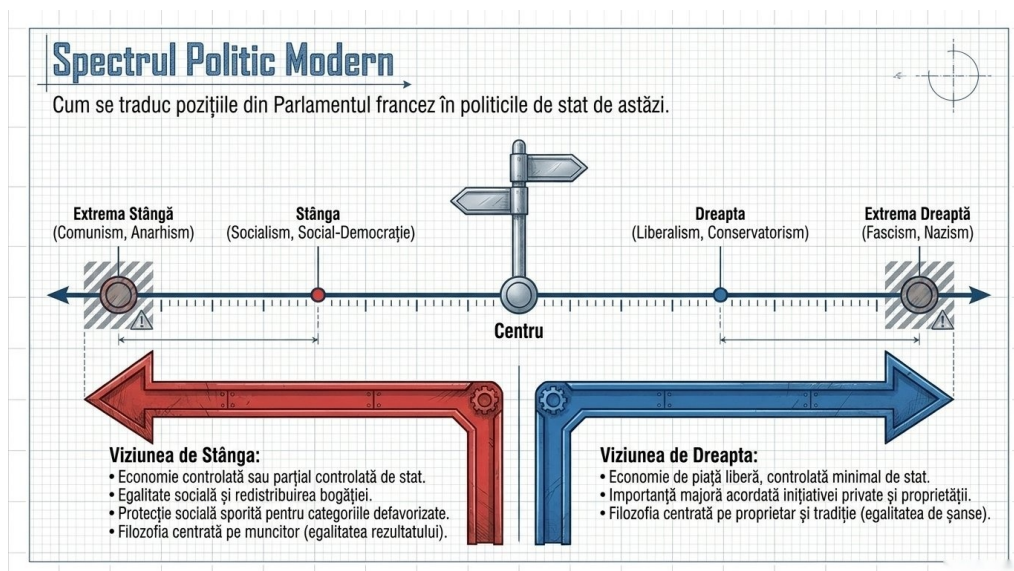
Partidele politice sunt grupări politice care participă la alegeri cu scopul de a ajunge la conducerea statului.

Fiecare partid are câteva elemente proprii:

Ce are orice partid	Ce înseamnă
Doctrina	ansamblul de idei și de principii politice pe care partidul le adoptă și pe baza cărora își alcătuiește programul
Statutul	actul care stabilește scopul, structura și modul de funcționare ale partidului, drepturile și îndatoririle membrilor
Programul politic	planul cu obiectivele partidului și soluțiile propuse pentru problemele societății
Denumirea și sigla	semnele proprii prin care partidul este recunoscut de alegători

Partidele care câștigă alegerile și au membri în Guvern sunt partide de guvernământ; celelalte formează **opoziția**: veghează asupra activității guvernanților, critică deciziile lor și propun alternative. După doctrină, partidele pot fi de stânga, de centru și de dreapta.

Criteriul	Partide de stânga	Partide de dreapta
Valoarea de bază	egalitatea și un nivel de trai minim pentru toți cetățenii	libera inițiativă și drepturile individuale
Rolul statului în economie	economie controlată sau parțial controlată de stat; protecție socială sporită	economie de piață, controlată minimal de stat; importanța inițiativei private
Doctrine	socialismul și social-democrația	liberalismul și conservatorismul

În România, începând cu 1947, partidele politice au fost desființate, iar puterea a fost preluată în totalitate de partidul comunist, singurul partid oficial până în 1989. Astăzi, pluripartidismul este garantat de Constituție; el este o condiție necesară, dar nu suficientă a democrației.

3. Separarea puterilor în stat

Pentru a evita abuzul de putere și a asigura libertățile oamenilor, este necesar un cadru în care fiecare autoritate a statului să funcționeze separat. **Abuzul de putere** este folosirea puterii într-un mod nedrept de către persoane care dețin funcții publice, de regulă prin depășirea atribuțiilor stabilite prin lege.

Definiție

Separarea puterilor înseamnă împărțirea puterii între mai multe autorități ale statului, independente unele de altele. Fiecare autoritate exercită o altă putere, specifică; nicio autoritate nu deține singură toate puterile.

Forma modernă a principiului a fost formulată de gânditori ai secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea: John Locke, în *Două tratate despre guvernare* (1689), și Montesquieu, în *Despre spiritul legilor* (1748). Montesquieu observa că orice om care are putere este înclinat să abuzeze de ea și că, de aceea, este nevoie ca „puterea să oprească puterea”.

Din lege

Constituția României, art. 1 alin. (4): „Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor — legislativă, executivă și judecătorească — în cadrul democrației constituționale.”

Ce înseamnă pentru tine: nicio autoritate din România nu poate lua atribuțiile alteia, pentru că modul în care este organizat statul e fixat chiar în Constituție.

În România, cele trei puteri sunt exercitate astfel:

Puterea	Cine o exercită	Ce face
legislativă	Parlamentul — Camera Deputaților și Senatul	adoaptă legile; este organul reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legiuitoare a țării
executivă	Guvernul și instituțiile din subordinea lui; alături de Guvern, Președintele	pune în aplicare legile și administrează țara; asigură realizarea politicii interne și externe
juducătorească	instanțele judecătorești, în frunte cu Înalta Curte de Casație și Justiție	judecă încălcarea legilor; înfăptuiește justiția în numele legii

4. Separate, dar nu izolate

Faptul că puterile sunt separate nu înseamnă că sunt izolate unele de altele: între ele există legături și control reciproc. Autoritățile nu sunt organizate ierarhic; ele se echilibrează și se controlează reciproc pentru buna funcționare a statului democratic, iar controlul reciproc îi protejează pe cetățeni de eventualele abuzuri ale instituțiilor statului.

Cum se controlează puterile una pe alta	Ce se întâmplă concret
Parlamentul acordă Guvernului votul de încredere	fără acest vot, Guvernul nu se poate forma
Parlamentul poate retrage încrederea acordată Guvernului	prin moțiuni de cenzură, Guvernul este demis
Președintele poate cere Parlamentului să reexamineze o lege	legea se întoarce în dezbateri, o singură dată, înainte de a fi promulgată
Membrii Guvernului răspund la întrebările parlamentarilor	Parlamentul controlează activitatea Guvernului
Un ministru poate fi judecat pentru abuz în serviciu	puterea judecătorească judecă și faptele celor care guvernează

Când două autorități intră în conflict, Președintele mediază între puterile statului, iar Curtea Constituțională soluționează conflictele juridice dintre autorități. Acolo unde principiul nu se aplică, puterea legislativă și cea executivă sunt controlate de un singur om sau grup, iar independența justiției este limitată sau încălcată — așa arată regimul totalitar.

Din lege

Constituția României, art. 103 alin. (3): „Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților și senatorilor.” Art. 113 alin. (1): Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, „pot retrage încrederea acordată Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, cu votul majorității deputaților și senatorilor”. Art. 77 alin. (2): „Înainte de promulgare, Președintele poate cere Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii.” Art. 80 alin. (2): Președintele „veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.” Art. 146 lit. e): Curtea Constituțională „soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice”.

Ce înseamnă pentru tine: fiecare putere o poate opri pe alta doar pe căile scrise în Constituție. Iar când două autorități intră în conflict, conflictul nu se rezolvă prin forță, ci în fața Curții Constituționale.

Rezumat

1. Pluralismul este diversitatea de opinii, valori și interese reprezentate de organizații în cadrul unei societăți; el este o condiție și o garanție a democrației (art. 8).
2. Dreptul de asociere permite cetățenilor să se organizeze în partide politice, sindicate, patronate și alte forme de asociere; fiecare partid are o doctrină, un statut și un program politic, iar cele care nu guvernează formează opoziția.
3. Separarea puterilor înseamnă împărțirea puterii între autorități independente: puterea legislativă — Parlamentul, puterea executivă — Guvernul și Președintele, puterea judecătorească — instanțele judecătorești (art. 1 alin. (4)).
4. Puterile sunt separate, dar nu izolate: se controlează reciproc, ca niciuna să nu poată abuza de putere.

Verifică-te

1. Puterea și autoritatea. După exemplul dat, completează: *Parlamentul are puterea de a da legi. Aceasta este puterea legislativă. Parlamentul este autoritatea legislativă.* — Guvernul are puterea de a Aceasta este puterea — Judecătorii au puterea de a Aceasta este puterea

2. Cine pe cine controlează? Spune, pentru fiecare situație, cine controlează pe cine: a) Parlamentul retrage încrederea acordată Guvernului; b) Președintele cere Parlamentului să reexamineze o lege; c) un ministru este chemat să răspundă la întrebările parlamentarilor.

3. Constituțional sau nu? Un partid politic își propune revizuirea granițelor statului. Este constituțional? De ce?

Jocul de rol

Încearcă și tu, cu colegii. Desenați pe podea trei cercuri: „Autoritatea legislativă”, „Autoritatea executivă”, „Autoritatea judecătorească”. Fiecare primește un cartonaș — Parlament · Camera Deputaților · Senat · deputat · senator · Guvern · prim-ministru · ministru · Președintele României · instanță judecătorească · Înalta Curte de Casație și Justiție · judecător — și intră în cercul potrivit. Cercul legislativ adoptă prin vot o regulă a clasei; cercul executiv spune cum o va pune în practică; cercul judecătorească verifică dacă regula e dreaptă și ce se întâmplă cu cine n-o respectă.

Ce observi: dacă aceiași colegi ar sta în toate cele trei cercuri, nimeni nu i-ar mai putea opri dacă ar greși. De aceea puterile sunt separate și se controlează una pe alta.

Din lege

Din lege
Legea partidelor politice nr. 14/2003, republicată, art. 3 alin. (4): „Partidele politice nu pot organiza activități militare sau paramilitare și nici alte activități interzise de lege.”
Ce înseamnă pentru tine: un partid luptă pentru putere cu idei și cu voturi, nu cu arme.

Știi că

Știi că?
Uniunea Europeană respectă și ea principiul separării puterilor, dar într-o formă mai complexă: Consiliul Uniunii Europene reprezintă guvernele statelor membre, Parlamentul European îi reprezintă pe cetățeni, Comisia Europeană reprezintă interesul european, iar puterea judecătorească aparține Curții de Justiție a Uniunii Europene.
Gândește-te: dacă și Uniunea Europeană își împarte puterea, ce rămâne la fel în orice variantă a principiului?